

Ανθής Πέτσα - Σαββίδου**ΚΥΘΡΕΑ: Η ΤΗΣ ΧΡΥΣΙΔΟΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ - ΟΔΟΠΟΡΙΚΟ****(Εκδ. ΜΑΜ, Λευκωσία 2014)**

του Κωστή Κοκκινόφτα

Τα τελευταία χρόνια είδαν το φως της δημοσιότητας αρκετά βιβλία και περιοδικά, που αναφέρονται στην ιστορία των τοπικών κοινωνιών της Κύπρου και τα ήθη και έθιμα των κατοίκων. Η έκδοσή τους βοήθησε σημαντικά στην καταγραφή της ιστορικής μνήμης και των πνευματικών τους επιτευγμάτων, με αποτέλεσμα να καταστούν σημείο αναφοράς και εργαλείο μελέτης όχι μόνο για την τοπική ιστορία, αλλά και γενικότερα, αφού η διαδρομή στον χρόνο κάθε μιας από αυτές εντάσσεται στο ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό και οικονομικό πλαίσιο της ζωής της Κύπρου. Στις σελίδες τους ο αναγνώστης θα βρει πολύτιμα στοιχεία για την κοινωνική ζωή στα χωριά του τόπου μας, τις ασχολίες των κατοίκων και τον λαϊκό πολιτισμό τους. Ακόμη θα πληροφορηθεί για την ανάπτυξη της παιδείας, την εθνική και κοινωνική τους προσφορά, τα φιλανθρωπικά τους ιδρύματα και για πολλά άλλα.

Αρκετά από τα βιβλία αυτά αναφέρονται στις κατεχόμενες κοινότητες της πατρίδας μας, οι κάτοικοι των οποίων υποχρεώθηκαν να τις εγκαταλείψουν και να καταφύγουν στις ελεύθερες περιοχές ή και στο εξωτερικό, για να μπορέσουν να επιβιώσουν. Στις περιπτώσεις αυτές, οι σχετικές εκδόσεις λαμβάνουν εθνικές προεκτάσεις, αφού προβάλλουν τη συμβολή των υπό τουρκική κατοχή κοινοτήτων στην πνευματική, εθνική και κοινωνική ζωή του νησιού και αποτελούν απάντηση στην προσχεδιασμένη πολιτική των κατακτητών, οι οποίοι με μεθοδικότητα επιχειρούν να καταστρέψουν την πολιτιστική τους κληρονομιά και να αλλοιώσουν τη φυσιογνωμία τους.

Η αρχή των σχετικών εκδόσεων ανάγεται στο έτος 1978, οπότε κυκλοφόρησε το πρώτο τεύχος του τετραμηνιαίου περιοδικού «Ελεύθερη Κυθρέα», εκφραστικού οργάνου του ομώνυμου Σωματείου. Το περιοδικό διευθυνόταν από συντακτική ομάδα με επικεφαλής τον Πέτρο Στυλιανού και κινητήριο μοχλό τον δάσκαλο Χριστόδουλο Πέτσα, ο οποίος δημοσίευσε στις σελίδες του δεκάδες εργασίες, που αξιοποίησε η συγγραφέας θυγατέρα του Ανθή Πέτσα Σαββίδου στο βιβλίο της, που παρουσιάζουμε απόψε, για να τεκμηριώσει και να συμπληρώσει τις αναφορές της για την καθημερινή ζωή των Χρυσιδιωτών. Η δε κυκλοφορία του περιοδικού αποτέλεσε το έναυσμα για να εκδοθεί τον ίδιο χρόνο το βιβλίο του Γρηγόρη Κλόκκου για το Λευκόνειο, και να ακολουθήσουν αυτά του Σάββα Ξυστούρη για τη Λύση το 1980, του Φωκά Φωκαΐδη για τη Λάπηθο το 1982, και στη συνέχεια πολλά άλλα παρόμοια.

Ας σημειωθεί ότι η «Ελεύθερη Κυθρέα» εξακολουθεί και σήμερα να κυκλοφορεί σε τακτή βάση, υπό τη διεύθυνση συντακτικής ομάδας και με υπεύθυνη έκδοσης την κυρία Σαββίδου. Αριθμεί ήδη 104 τεύχη με πολύτιμο υλικό για την

Κυθρέα και τους ανθρώπους της, γεγονός που καθιστά το περιοδικό μοναδικό για τη μελέτη της ιστορίας της και θα ήταν ευχής έργο να αναλάβει κάποιος την επίπονη εργασία του καταρτισμού ενός ευρετηρίου κατά θέμα και συγγραφέα, ώστε να καταστεί πολύ πιο εύχρηστο.

Εκτός από το ανωτέρω περιοδικό, από πολύ νωρίς η Κυθρέα ευτύχησε να αποκτήσει και δύο εξαιρετικές εκδόσεις για την πλούσια ιστορία και την πορεία της μέσα στον χρόνο, αυτές των Γιώργου Πετάση με τίτλο: «Η Κωμόπολη της Κυθρέας. Ιστορική, Αρχαιολογική, Πολιτιστική και Λαογραφική Επισκόπηση», το 1992, και του Σάββα Χριστίδη «Κυθραία. Η πράσινη μας κοιλάδα», το 2003, όπου περιελήφθησαν και οι αναμνήσεις από τη ζωή του σε αυτή με τίτλο «Λυκαυγές. Αναμνήσεις και βιώματα». Είναι αξιοσημείωτο ότι βιβλία με ενθυμήσεις από τη ζωή τους στην Κυθρέα εξέδωσαν και άλλοι πρόσφυγες κάτοικοί της, όπως το 1983 ο Κώστας Χώπλαρως με τίτλο «Ενθυμήματα από την Κυθρέα», και το 2006 η Χρυσούλα Ελευθερίου με τίτλο «Διαδρομή Ζωής. Κυθρέα - Λευκωσία». Στην ίδια θεματική κινήθηκε και το δίτομο βιβλίο του Γιάννη Ορφανίδη «Κυθρέα, ο τόπος μου», που κυκλοφόρησε το 2010, με αναμνήσεις από τον βίο του και με πολλές περιγραφές των ανθρώπων της κωμόπολης και των σημαντικότερων γεγονότων, που σημάδεψαν τη ζωή τους. Ανάμεσά τους και όσα τραγικά διαδραματίστηκαν το καλοκαίρι του 1974, που ο εγγονός του, Γιώργος Ορφανίδης, περιέγραψε στη μελέτη του με τίτλο: «Τόπος Μαρτύρων. Η εμπειρία της τουρκικής εισβολής και κατοχής στην περιφέρεια της Κυθρέας», που είδε το φως της δημοσιότητας το 2008, και που παρουσιάζει τα γεγονότα της εγκατάλειψής της από τους νόμιμους κατοίκους της και τις μαζικές εκτελέσεις στην ευρύτερη περιοχή της.

Σταδιακά, στις ανωτέρω εκδόσεις προστέθηκαν και ορισμένες άλλες, για επί μέρους πτυχές της ζωής στην κωμόπολη, όπως για παράδειγμα οι δύο λαογραφικές - ιστορικές μελέτες του Κώστα Γιαννού με τίτλο: «Το αρθρευτικό σύστημα και οι τριανταδύο νερόμυλοι της Κωμόπολης Κυθρέας Κύπρου» και «Το ξυλόκαρο και το ξυλαλέτρι στην Κύπρο και ιδιαίτερα στην κωμόπολη της Κυθρέας», που τυπώθηκαν στην Αθήνα το 1997 και το 1999 αντιστοίχως, καθώς και το «Αφιέρωμα στα πενήντα χρόνια του αθλητικού σωματίου ΠΑΟΚ Κυθρέας», που εκδόθηκε το 2012 από συντακτική επιτροπή, με κείμενα των Νίκου και Λουκά Ορφανίδη και με πολλές πληροφορίες για το ιστορικό του σωματίου και τη συμβολή των μελών του στους αγώνες του νησιού. Ακόμη, ξεχωριστή αναφορά πρέπει να γίνει στον τόμο «Κυθρέα Χαρίεσσα», που περιλαμβάνει σημαντικά λογοτεχνικά, ταξιδιωτικά και ιστορικά κείμενα για την κωμόπολη, που εκδόθηκε το 2002 με επιμέλεια του Νίκου Ορφανίδη στο λεύκωμα «Ο τόπος της Κυθρέας», με κείμενα του ίδιου συγγραφέα, που συμπληρώνονται από ωραιότατες φωτογραφίες το 2008 και στον αφιερωματικό τόμο για τον πολιούχο Άγιο της κωμόπολης Επίσκοπο Χύτρων, Άγιο Δημητριάνο, με συναγωγή ιστορικών, λαογραφικών και αγιολογικών μελετών, παραδόσεων και λογοτεχνικών κειμένων, που επιμελήθηκε ο κ. Ορφανίδης, και που κυκλοφόρησε πριν από μερικούς μήνες. Είναι αξιοσημείωτο ότι σχετικούς τόμους για τον Άγιο Δημητριάνο είχαν εκδώσει και παλαιότερα Κυθραιώτες συγγραφείς: οι Πέτρος Στυλιανού το 1973, Στυλια-

νός Πετάσης το 1981, και Γεώργιος Κοκής το 2010.

Η ανωτέρω βιβλιογραφία για την Κυθρέα εμπλουτίστηκε πρόσφατα από άλλη μια έκδοση δημιουργικού και επίπονου πενταετούς μόχθου, την παρουσιάζομενη απόψε της κυρίας Σαββίδου για την ενορία της Χρυσίδας, η οποία προέκυψε ύστερα από πολύωρες προσωπικές συνεντεύξεις και καταγραφή ενθυμήσεων και παραδόσεων από δεκάδες κατοίκους, και μετά από πολύχρονη και κοπιώδη έρευνα σε αρχεία και βιβλιοθήκες. Πρόκειται για ένα μοναδικό βιβλίο, που αντικρίζει την ιστορία του τόπου μέσα από την ιστορία των ανθρώπων και των οικογενειών τους. Ένα βιβλίο, που διασώζει πλούτο καταγραφών και αναμνήσεων για τον κόσμο της Κυθρέας και στο οποίο κυριαρχεί «η των ονομάτων επίσκεψις» όσων γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στην ενορία της Χρυσίδας. Στις σελίδες του παρελαύνουν δεκάδες ονόματα ανθρώπων, με καταγραφές των επαγγελμάτων, των συγγενικών τους σχέσεων και του τρόπου ζωής και των συνηθειών τους.

Στο βιβλίο προτάσσεται ένα εκτενές εισαγωγικό σημείωμα για την ενορία της Χρυσίδας και ακολούθως παρουσιάζονται οι οικογένειες, που συγκροτούσαν τις έντεκα γειτονιές της. Εμβόλιμα παρατίθενται πληροφορίες για έδιμα και παραδόσεις, για την πολιτιστική δραστηριότητα και τη λαϊκή ευσέβεια, για τη συμβολή στο εθνικό και κοινωνικό γίνεσθαι. Πολλές φορές η αφήγηση ξεφεύγει από το τοπικό και παρουσιάζει το όλο, το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο, αφού κάτοικοι της Χρυσίδας, όπως ο ονομαστός ξυλογλύπτης Γεώργιος Κυριακού, εδελοντής των Βαλκανικών Πολέμων, ο οποίος σπούδασε γιατρός στα 42 του και υπηρέτησε αργότερα και ως δήμαρχος της κωμόπολης, και η σπουδαία παιδαγωγός και διευθύντρια για 40 περίπου χρόνια του Παγκυπρίου Διδασκαλείου Θηλέων και του Παρθεναγωγείου Φανερωμένης Ελένη Χρίστου, παρουσιάζουν έργο με παγκύπριες διαστάσεις.

Η συγγραφέας αξιοποιεί με μεθοδικότητα την προϋπάρχουσα πλούσια βιβλιογραφία, χρησιμοποιεί δημοσιεύματα των εφημερίδων των χρόνων της Αγγλοκρατίας, καθώς και αρχειακές πηγές από φορολογικά κατάστιχα και έγγραφα, αποθησαυρίζοντας σημαντικό όγκο δεδομένων από την τοπογραφία, προσωπογραφία, λαογραφία και ιστορία της γενέτειράς της. Επίσης, όπου χρειάζεται στο κείμενο, παραθέτει την απαραίτητη επιστημονική τεκμηρίωση και πλήρη βιβλιογραφικά στοιχεία για τις σχετικές αναφορές της, μαζί με αυθεντικές μαρτυρίες από τη ζώσα παράδοση, για τα γεγονότα της πρόσφατης κοινωνικής ιστορίας. Οι σχετικές πληροφορίες της για τα γενεαλογικά δέντρα των οικογενειών της Χρυσίδας παρουσιάζονται με εύληπτο και άμεσο τρόπο, που καθιστούν ελκυστική την ανάγνωση, αφού η παράθεση των ονομάτων συμπληρώνεται από επεισόδια της καθημερινής ζωής, και περιγράφονται με ζωντάνια η δημιουργικότητα των κατοίκων, η εκπαιδευτική τους ιστορία και οι οικονομικές τους δραστηριότητες.

Από τη μελέτη του βιβλίου διαπιστώνεται ότι η εγγύτητα της Χρυσίδας με την πόλη της Λευκωσίας συνέβαλε στη σταδιακή διαμόρφωση μιας σύνθετης φυσιογνωμίας, όπου το κυρίαρχο υπόστρωμα παρέμεινε στη βάση της αγροτικής οι-

κονομίας, αλλά δέχθηκε σημαντικές αστικές επιδράσεις, που προσέλαβαν πολιτιστικές διαστάσεις. Μέσα από τις περιγραφές των οικογενειών και της ζωής των μελών τους, η συγγραφέας αναλύει με κριτική δεξιότητα τον τρόπο ενσωμάτωσής των επιδράσεων αυτών στον τρόπο του βίου τους, γεγονός που καθιστά την εργασία της σημαντική και από κοινωνικής σκοπιάς. Ακολουθώντας την στο Οδοιπορικό της ο αναγνώστης εισέρχεται στα στενά δρομάκια της Χρυσίδας, επισκέπεται και τα 102 υποστατικά της - τις 98 κατοικίες, την εκκλησία του Τιμίου Σταυρού, το ξωκκλήσι του Αποστόλου Λουκά και το παλιό και νέο κτήριο του δημοτικού σχολείου -, γνωρίζει τους ανθρώπους και την ιστορία τους, «αναπνέει την ατμόσφαιρά της και καθίσταται κοινωνός της γοητείας της καθημερινότητάς της, με τις γυναίκες στα ξωπόρτια των σπιτιών, τους άντρες στο καθημερινό πάλεμα της γης και τα παιδιά να παίζουν ανέμελα στα στενά», όπως σημειώνει.

Η φροντισμένη παρουσίαση των επιμέρους κεφαλαίων με τις γειτονίες και τις οικογένειες, και ο εμπλουτισμός τους με πλούσιο φωτογραφικό υλικό από την καθημερινή ζωή, η παράθεση γλωσσάριου για την ευκολότερη κατανόηση λέξεων της κυπριακής διαλέκτου, που χρησιμοποιούνται στον ρέοντα λόγο του κειμένου, καθιστούν την έκδοση πολύτιμη για όσους ενδιαφέρονται για την ιστορία και τον πολιτισμό του τόπου μας. Η κυρία Σαββίδου εργάστηκε με υπομονή και ευσυνειδησία για πολλά χρόνια, και μπορεί να καυχιέται ότι με το βιβλίο για τη Χρυσίδα διέσωσε την πνευματική φυσιογνωμία της ενορίας αυτής της Κυθρέας και διαφύλαξε την ιστορική της μνήμη, εμπλουτίζοντας την κυπριακή βιβλιογραφία με μια υποδειγματική εργασία, πρότυπο για όσους επιθυμούν να ασχοληθούν με παρόμοιο θέμα.

